

НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджуються передумови інформаційно-правової концепції мережевого суспільства, визначаються основні її елементи.

Ключові слова: мережеве суспільство, інформаційне суспільство, інформаційно-правова концепція, державна інформаційна політика, інформаційне право, інформаційна безпека, систематизація інформаційного законодавства.

Аннотация. В статье исследуются предпосылки информационно-правовой концепции сетевого общества, определяются основные ее элементы.

Ключевые слова: сетевое общество, информационное общество, информационно-правовая концепция, государственная информационная политика, информационное право, информационная безопасность, систематизация информационного законодательства.

Annotation. The analysis of the modern state of information-law conception of network society and its inner components are defined.

Keywords: network society, information society, information and legal concept, the public information policy, information law, information security, systematization of information legislation.

Сучасний період розвитку цивілізації характеризується переходом від індустріального суспільства до інформаційного. Термін «інформація» з філософської категорії все більше перетворюється на правову дійсність, а інформація стає специфічним товаром і ресурсом сучасності, об'єктом правовідносин, що обумовлює інтерес до тематики дослідження. Загальновідомо, що в умовах інформаційної революції, що відбулася в світі наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, однією з ключових особливостей світового соціально-економічного прогресу є зростання значимості інформації в суспільних відносинах. Широке впровадження й удосконалення техніко-технологічних засобів збирання, зберігання, використання та поширення інформації призвели до стрімкого розвитку інформаційних відносин в суспільстві та формування інформаційного суспільства.

Інформаційне суспільство забезпечує залучення великої кількості людей до інформаційних ресурсів, сприяє покращенню обміну інформацією між різними суб'єктами інформаційних правовідносин, пришвидшує розвиток інформаційних відносин. Загалом, формування інформаційного суспільства - це тривала діяльність відповідних суб'єктів, як в аспекті проведення організаційних заходів так і в питанні формування інформаційно-правового законодавства в зазначеній сфері.

Слід відзначити, що в сучасній Україні сформувався новий тип правовідносин - інформаційні правовідносини, які є засобом вирішення державних завдань у сфері формування єдиного інформаційно-правового простору країни, такі відносини тісно пов'язані із соціальними відносинами в суспільстві. Такі відносини, в цілому, сприяють захисту конституційних прав громадян на інформацію, забезпечують механізм інформаційного обміну інформацією, інформаційну безпеку та інформаційні комунікації. Так, наприклад, для належного задоволення і захисту прав та інтересів громадян органи державної влади України зобов'язані здійснювати важливі державні функції, нерідко пов'язані з необхідністю отримання та надання відповідної інформації, тобто інформаційні комунікації, а в окремих випадках і соціальні комунікації.

Правова регламентація розвитку єдиного інформаційного простору України повинна сприяти гармонічному розвитку інформаційних ресурсів, інформаційних послуг та засобів інформаційного виробництва в країні у процесі її руху до інформаційного суспільства. Важливість проблеми розвитку законодавства у сфері інформації та інформатизації, становлення правового суспільства, розвитку мережевого суспільства визначається тією обставиною, що норми законів цієї сфери суттєво впливають на законодавче регулювання відносин суб'єктів у всіх сферах та інших компонентах життя країни та суспільства.

Мета даної статті – визначити основні передумови та напрямки формування інформаційно-правової концепції мережевого суспільства.

В українській науковій літературі, передусім з інформаціологічної тематики, зазначена тема майже не порушується. Розглядаються різноманітні аспекти інституціоналізації інформаційного права (А. Марущак і його учні), структуризації інформаційного законодавства й інформаційної безпеки. (М. Швець, В. Ліпкан, Р. Ка-

люжний та їх учні), різноманітні проекти інформаційного Кодексу (В. Брижко, К. Бесяков, В. Цимбалюк, В. Гавловський та їх учні), аналізуються напрями державної інформаційної політики (І. Арістова й її учні), проте наявність даних напрацювань не висчерпало всіх можливостей для дослідження концепції мережевого суспільства у її співвідношенні з концепцією інформаційного суспільства.

Нинішня глобалізація виступає чи не найнеоднозначнішим виявом сучасної дійсності. З одного боку, чимало дослідників описують позитивні моменти як формування інформаційного суспільства, так і необхідності розроблення інформаційного права як загального регулятора інформаційних правовідносин [1-3]; з іншого – дослідники зосереджують увагу на забезпеченні інформаційної безпеки, реалізації окремих положень державної інформаційної політики [4; 5; 6]. Разом із тим автори дещо на свій лад трактують інформаційне суспільство, виходячи з постульованих в інформаціологічній парадигмі положень. Передусім, ще стосується розуміння інформації й її значення в суспільному житті.

Онтологічно концепція інформаційного суспільства не носить парадигмального характеру і сприймається нами лише як висхідне, базове положення для формування нового сітьового світогляду.

Гносеологічно концепція інформаційного суспільства допомагає операціоналізувати методологію його формування та розвитку, застосувати її з відповідним додаванням адекватного методологічного інструментарію до формування сітьового суспільства з урахуванням сучасних тенденцій як в інформаційних відносинах, так і щодо міждисциплінаризації наук.

Аксіологічно концепція інформаційного суспільства виступає цінністю, що розширила розуміння значення інформації, дозволила сформулювати висхідні положення до розуміння її визначального місця в сучасній світобудові та формуванні сітьового універсуму.

«Інформаційне суспільство» виражає ідею нової фази в історичному розвитку передових країн. Тобто, не прихід «постіндустріального» суспільства, а створення нового соціального зразка, що є результатом «другої індустріальної революції», яка в основному ґрунтується на мікроелектронній технології. Зростаюча кількість людей з необхідністю втягується в безпрецедентне розмаїття інформаційно орієнтованих типів робіт. Наукові й технічні працівники збирають і продукують інформацію, менеджери й фахівці опрацьовують її, викладачі й працівники комунікаційної сфери поширюють її. Цей процес «інформатизації» не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності: од повсякденного життя до міжнародних відносин та від сфер дозвілля до виробничих відносин [7, С.362].

Інформаційне суспільство можна визначити як «орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на формування інноваційної моделі розвитку високотехнологічне суспільство, в якому кожен громадянин має можливість створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися ними, щоб дати змогу кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал для забезпечення особистого і суспільного розвитку та підвищення якості життя»[8]

Усвідомлюючи глибокі протиріччя і загрози в розвитку інформаційного суспільства, мислителі стали активно здійснювати дослідження інших вимірів нового соціального порядку. Наслідком такого пошуку стало формування на рубежі століть концепції суспільства знань[9, с.32]. Таке суспільство заклало основи для формування нового еволюційного типу суспільства – мережевого суспільства, яке в свою чергу є і водночас і соціальною структурою, що характеризує інформаційну епоху розвитку суспільства та відповідними комунікаціями.

Мережеве суспільство – це суспільство вище за інформаційне, оскільки, крім усіх ознак інформаційного, його вирізняє кластеризація групи користувачів за певними критеріями, і отримання на їх підставі певних не тільки інформаційних, а й економічних, політичних, культурних та інших переваг.

В межах цього суспільства набуває широкої популярності мережева комунікація, що виражається в тому числі у помітному зростанні числа соціальних Інтернет-мереж. Ці мережі виступають інструментом, за допомогою якого велика кількість користувачів глобальної мережі отримують додаткові можливості у спілкуванні.

Підґрунтям формування мережевого суспільства стало розроблення у кіберпросторі соціальних мереж: мереж, які за допомогою запропонованих алгоритмів визначають спільні інтереси, здійснюють пошук і фактично формують замкнений і цікавий світ для конкретної людини: починаючи від її інтересів у книжках, закінчуючи привілеями щодо спілкування з тими чи іншими особами за фаховими й іншими ознаками. У рамках цих мереж людина отримує нове реальне життя з реальними привілеями та перевагами перед іншими – не членами конкретної мережі.

Схильність людей до більш відкритого спілкування саме у віртуальному просторі використана програмістами, внаслідок чого за допомогою різноманітних скриптів, фішінгових та інших програм можна скласти психологічний та інтелектуальний портрет конкретної людини за лічені секунди. Привабливість таких мереж пояснюється також тим, що заздалегідь закладені похибки у пошукові механізми мереж складають нове відкриття для людей, які здебільшого це сприймають як свій власний вибір і фактично починають думати й обирати за розробленим у рамках мережі алгоритмом. Маніпулювання свідомістю та фактичний вплив на неї в таких мережах має опосередкований характер, оскільки самі події не сприймаються і не є спочатку наслідком суворо детермінованих причин, але справляють відчутний ефект: адже людина, яка має проблеми в реальному житті із спілкуванням, у віртуальному світі через соціальні мережі та різноманітні програми пошуку контактів фактично набуває нового життя.

Недостатність на даному етапі статистичного матеріалу, а також великий масив імовірнісних рішень дають змогу висувати наукові гіпотези. Але з часом наші положення набудуть більшої, передусім наукової, аргументації через їх верифікативність на практиці.

Ключовим моментом будови соціальних мереж виступає те, що в них потрібно аналізувати не зв'язки між вузлами мережі, а властивості відносин між учасниками мережі. Застосування банальних методів інформаційного моделювання, зокрема метода графів, не дають змоги проаналізувати різномірні та почасти різнокласові вибірки вузлів, що пов'язані різними типами зв'язків.

Характерною ознакою соціальної мережі є не тільки джерела невідомостей, а й знання методів, які можуть досліджувати ці невідомості. У реальних соціальних мережах невизначеність інформації є іманентною, чим саме і пояснюється необхідність застосування положень синергетики до вивчення мережевих суспільств. Одним із методів, які можна застосувати для вивчення невизначеностей, є байесовські імовірнісні мережі, які використовуються в умовах невизначеності, коли сутність набутого знання полягає в розумінні того, чи впливає отримана інформація на наші очікування відносно інших подій.

Концепція мережевого суспільства є важливою для розуміння джерел і витоків формування державної інформаційної політики. Термін «мережеве суспільство» описує сучасні тенденції щодо викликів базовим концептам теорії інформаційного суспільства, концептам інтеракції та солідарності людей, пов'язані з де соціалізацією особи, кластеризацією суспільства на певні групи. Визначальним чинником даного процесу виступають інформаційні чинники, які урешті-решт надають певні переваги конкретній групі серед інших і більше можливостей учасникам цієї групи реалізовувати власні інтереси. Яскравим прикладом цього можуть бути терористичні організації. Адже терористи утворюють власні соціальні мережі і нагальність підготовки мережевих фахівців виступає кричущою потребою, оскільки терористичні мережі, які нині функціонують в Інтернеті, носять завуальований конспіративний характер, а їх виявлення співробітниками правоохоронних органів, які не володіють спеціальним, передусім методологічним, інструментарієм, відповідними знаннями й інформаційними технологіями, стає дедалі складнішим.

Наша позиція зумовлена не стільки намаганням викласти не схожу на інших наукову позицію, скільки прагненням застосувати адекватну сучасним реаліям методологію й отримати нові науково значущі результати. Мережеве суспільство має стати об'єктом окремого наукового розгляду, а формування та вивчення закономірностей його побудови дозволить обрати правильну й ефективну методологію щодо його дослідження та управління з метою досягнення всезагального блага.

Мережеве суспільство несе в собі чимало загроз для держави, тому знання методології побудови, базових концептів та аксіоматичних імовірностей виявлення деструктивних зв'язків стане запорукою в реалізації державної інформаційної політики у XXI ст.

Отже ми погоджуємось із думкою вчених мережеве суспільство виникло як глобальна система, знайшовши вираз у новому вимірі глобалізації нашого часу. Однак, у той час як все і всі на нашій планеті відчують вплив цієї нової соціальної структури, глобальні мережі об'єднують деяких людей та території, одночасно виключаючи інших, що сприяє появі географії соціальної, економічної та технологічної нерівності [10].

Правова регламентація розвитку єдиного інформаційного простору в умовах розвитку мережевого суспільства повинна сприяти гармонічному розвитку інформаційних ресурсів, інформаційних послуг та засобів інформаційного виробництва в країні у процесі її руху до інформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Беляков К. І. Інформаційне право: аналіз термінологічно-понятійного апарату / К. І. Беляков // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – Вип. 3. – С. 67-79.
2. Беляков К. І. «Інформаційна» аксіоматика у праві: проблеми формування / К. І. Беляков // Науковий вісник Юридичної академії МВС України. – 2004. – № 3. – С. 263-268.
3. Гурковський В. І. Державне управління розбудовою інформаційного суспільства в Україні (історія, теорія, практика) / В. І. Гурковський. – К., 2010. – 396 с.
4. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / За ред. О. М. Бандурки. – Х., 2000. – 368 с.
5. Баскаков В. Ю. Захист інформації з обмеженим доступом в умовах боротьби з організованою злочинністю / В. Ю. Баскаков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 263-269.
6. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції / В. А. Ліпкан, Ю.Є. Максименко, В. М. Желіховський. – К., 2006. – 280 с.
7. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії. Інформація, ідеологія та утопія // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С. 362-380.
8. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. N2250-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2250-2010-%D1%80>.
9. Наумкина Е. А. Информационное общество и модернизация образования / Е. А. Наумкина / Наука и образование: современные трансформации: Монография / Ин-т философии им. Г.С. Сковороды НАН Украины. – К.: ПАРАПАН, 2008. – С. 267-280.
10. Передмова до видання 2010 року книги Мануеля Кастельса «Підйом мережевого суспільства» («The Rise of the Network Society») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://champtheplanet.blogspot.com/2012/11/2010-rise-of-network-society.html>.